

Kunstterapi i psykiatrisk behandling med særlig fokus på skizofreni

Hanne Stubbe Teglbjærg
Center for Psykiatrisk Forskning
Sundhedsvidenskabeligt Fakultet, Århus Universitet

Disponering

- ▶ Hvad er kunstterapi?
- ▶ Beskrivelse af projektet
- ▶ Forskningsmetodologiske overvejelser
- ▶ Nogle teoretiske overvejelser
- ▶ Generelle resultater af projektet
- ▶ Kunstterapiens virkningsmekanismer
- ▶ Fremtidige perspektiver

Hvad er kunstterapi?

- ▶ Kunstterapi er en fællesbetegnelse for en række forskellige måde at bruge udtryk i form af billeder, digte, historier, dans, musik mv. til psykoterapeutiske formål.
  - ▶ Musik terapi, biblioterapi, teaterterapi, psykodrama, GIM, danseterapi, billedterapi, tegneterapi, poesiterapi....

To hovedgrupper af kunstterapi

Analytisk kunstterapi

- ▶ **Bygger på** *psykologisk* tænkning som udfoldet i psykoanalysen (Freud og efterfølgere), analytisk psykologi (Jung), objektrelationsteoretikere eller humanistisk psykologi.
- ▶ **Ser værket** overvejende som et billede af *det ubevidste* eller en udvidelse af kommunikationen mellem patient og terapeut.
- ▶ **Målet i terapien** er *indsigt* og relationen til terapeuten er i centrum.

Skabende kunstterapi

- ▶ **Bygger på** bl.a. *fænomenologisk* tænkning om kunst og æstetik.
- ▶ **Ser værket** overvejende som en *skabelse* og altså *noget nyt*, der opstår, og som vi kan indgå i dialog med, fordi det er forskelligt fra os.
- ▶ **Målet i terapien** er at udfolde en *kunstnerisk proces* og skabe værker, der virker. Relationen mellem patient og værk er i centrum.

Kunstterapien i projektet:

skabende billedkunstterapi.

Beskrivelse af projektet

- ▶ En gruppe patienter med skizofreni og en gruppe med depression og/eller personlighedsforstyrrelser fik et års kunstterapi.
- ▶ Data blev indsamlet systematisk i form af logbøger, billeder, interviews og ratings.
- ▶ Forløbet beskrevet og data analyseret kvalitativt med henblik på at forstå, på hvilken måde kunststudfoldelsen påvirker patienterne.

Forskningsspørgsmålene:

- ▶ Hvad er kunstterapi?
- ▶ Kan kunstterapi bruges i behandling af skizofreni og andre sindslidelser?
- ▶ Hvordan kan en eventuel effekt af kunstterapi forstås?
- ▶ Er der forskel på skizofrene patienter og andre psykiatriske patienter i deres brug af kunstterapi?
- ▶ Har kunstterapi en plads i dansk psykiatri?

Det kliniske projekt:

- ▶ **Naturalistisk setting i Lokalpsykiatri Syd i Viby**
  - ▶ Patienter med tilknytning eller henvisning til lokalpsykiatrien
  - ▶ Co-terapeuter fra lokalpsykiatrien
  - ▶ Kunstterapien tilbudt supplement til vanlig behandling, som ikke blev påvirket eller kontrolleret
- ▶ **Gruppeformat med fokusgruppen og en sammenligningsgruppe**
  - ▶ Første gruppe: 5 svært syge skizofrene patienter, 2½ time ugentligt.
  - ▶ Sammenligningsgruppe: 5 patienter med depression og personlighedsforstyrrelser.
- ▶ **Der valgtes en fast stram struktur for sessionerne.**

Dataindsamling

Bred dataindsamling som holdt døren åben for mulige uventede spørgsmål og indsigter :

- ▶ Semistruktureret interviews ved start, slut og ved 1 års opfølgning
- ▶ Evalueringsskemaer ved slut og 1 års opfølgning
- ▶ Patienternes billeder
- ▶ Systematiske logbogsoptegnelser fra alle sessioner
- ▶ Skema udviklet til at registrere subjektivt befindende udfyldt af alle patienter 4 gange
- ▶ Videoptagelse, - som ikke blev brugt

Analyser

Fire kvalitative analyseniveauer:

- ▶ Beskrivelse af terapien og afsøgning af patienternes temaer i logbøger, interviews, billeder og evalueringer.
- ▶ Vurdering af de enkelte patienters forløb i lyset af projektets spørgsmål og hypoteser
- ▶ Samlet vurdering af forskningsspørgsmål og hypoteser i lyset af projektets empiri
- ▶ Vurdering af væsentlige perspektiver der rækker ud over projektets forudgivne spørgsmål og hypoteser

Forskningsmetnologiske overvejelser

- ▶ **Kvalitativ forskning**
  - ▶ Forskningsspørgsmålene kan ikke besvares kvantitativt
  - ▶ Håndtering af enorm kompleksitet og uklar begrebslighed
- ▶ **Empirisk studie**
  - ▶ Naturalistisk design
  - ▶ Flere datakilder (metodetriangulering)
- ▶ **Forsker og terapeut under samme hat**
  - ▶ Deltagende observationsstudie
- ▶ **Valg af teoretisk udgangspunkt for analyserne**
  - ▶ Fænomenologi
- ▶ **Analyser**
  - ▶ Overvejende hermeneutisk funderede

Forskningsprocessen

- ▶ **Etablering af kunstterapien**

  - Lokaler, information, materialer, visitationer m.v

- ▶ **Dataindsamlingen**

  - Løbende føre logbøger + fotografering, interviews og ratings

- ▶ **Databearbejdning**

  - Organisering af billedmaterialet, udskrift af interviews

- ▶ **Informationsindsamling**

  - Litteratursøgninger, finde og orientere sig i relevante artikler og bogværker (kunstterapi, filosofi, forskning mv.)

- ▶ **Analyser**

  - Få ideer, diskutere, skrive ned, overveje, se på materialet igen..

- ▶ **Sammenskrive**

  - Forkortede beskrivelser af terapi og interviews + analyser

5 vigtige erfaringer fra min forskning

- ▶ Præcise og klare forskningsspørgsmål fra starten
- ▶ Disposition for afhandling/artikler tidligt i forløbet
- ▶ Klar strukturering af hverdagen som forsker
- ▶ System i registrering af læst litteratur fra dag et
- ▶ Ting tager tid!

Teoretiske overvejelser

En forståelse af, hvad kunst gør ved patienterne, kræver en diskurs, som kan favne både psykiatri og kunst.

Hvor er broen????

Fænomenologi

- ▶ En filosofisk tradition, som søger at gøre op med modstillingen af krop og ånd for bl.a. at kunne undersøge *bevidstheden*

(Husserl m.fl)

- ▶ Fænomenologer desuden optaget af
kunst (Heidegger, Løgstrup, Merleau-Ponty, Ricoeur) og
psykopatologi (Jaspers, Binswanger, Blankenburg, Stanghellini)

Fænomenologiens ideer

- ▶ Vi kan kun erkende fænomener sådan som de viser sig for vores bevidsthed
  - ▶ Alle fænomener og ting viser sig i et bestemt perspektiv for en levende krop som altid mederfares.
  - ▶ Opgør med tanken om en absolut objektivitet
- ▶ Bevidstheden kan ikke adskilles fra det som den retter sig mod (intentionalitet)
  - ▶ Bevidsthed og verden er knyttet sammen
  - ▶ Opgør med tanken om det ubevidste

Fænomenologisk psykopatologi

- ▶ **Skizofreniens symptomer opstår som resultat af brist i den preverbale selverfaring**

Brist i evnen til at etablere passiv syntese af forskellige perspektiver; - patientens evne til at erfare helheder svækkes

Brist i evnen til at "forstå" erfaringer kropsligt/sanseligt; - patientens erfaringer mister vitalitet og "mening"

Brist "ejerskab" til tanker og handlinger; - patienten kan opleve tanker og handlinger som udefrakommende

- ▶ **Bristet preverbal selverfaring øger refleksiviteten**

Primær og sekundær hyperrefleksivitet

Fokus på patienternes selverfaring

Påvirker kunstterapi
den preverbale
selverfaring hos
skizofrene patienter?

Generelle resultater

- ▶ Alle patienter oplevede et stort subjektivt udbytte af kunstterapien
- ▶ Der var ikke forskel på de sygeste psykotiske patienter og de mindre syge personlighedsforstyrrede og depressive patienter i deres kunstneriske aktivitet og udbytte af terapien
- ▶ Mange forskellige virkninger og virkningsmekanismer blandede sig på forskellig måde hos de enkelte patienter

Kunstterapiens virkningsmekanismer

- ▶ Når billedet får form, (re)struktureres også malerens bevidsthed.
- ▶ Den æstetisk formgivning etablerer ny erfaring af patientens selv, væren, - og psykopatologi.

”Det er jo bare sådan det er..!”

Etablerer distance til vanskelige og uformelige erfaringer gennem konkret formgivning

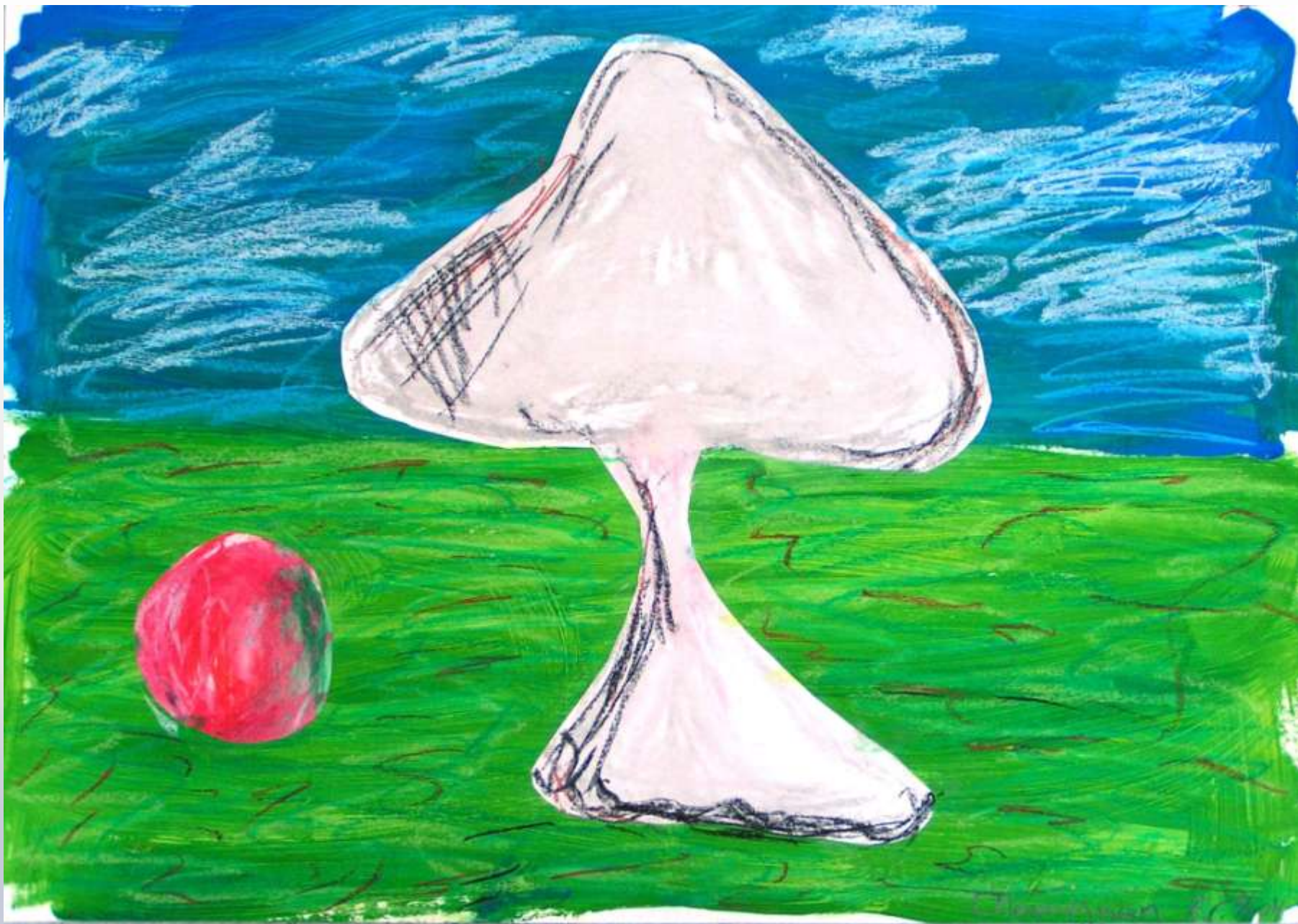
Plejefamilier og
B&U-psyk er
ikke for børn!

Sætter common sense i spil

Champignon

Skaber eller fornyer personlig mytologi

Bjergene

Etablerer nye erfaringer

Ta´ det roligt.

Åbner et refleksivt rum
(æstetisk refleksion)

Blomsterne
vokser
ind i himlen

Øger selvfølelsen og gør det dermed lettere at være sammen med andre

Efter angst

Kaster maleren ud i en sansende væren
og bringer glæde og livsmod,
- også selvom billederne måske er
grimme/ubehjæpsomme/skræmmende...

Papegøje

Hvad er det samlende i alt dette?

- ▶ Et gennemgående træk i kunstterapiens virkning var faktisk en forstærket selverfaring
- ▶ (kender sig selv bedre, flere følelser, mere selvtillid, bedre afgrænsning, større selvaccept mv.)

Selverfaringen i kunstterapi

- ▶ Skift fra (hyper)refleksiv grublen til sanseligt engagement i omgivelserne
- ▶ Finde identitet gennem sine frembringelser
- ▶ Etablerer metaforisk "univers" til refleksion over eget liv

Fremtidige perspektiver

- ▶ Kunstterapi synes at kunne yde et væsentlig bidrag som supplerende behandling ved flere alvorlige psykiske lidelser
- ▶ Kunstterapi kan ret uproblematisk implementeres i psykiatrien forudsat ekspertisen er tilstede

MEN

- ▶ Der er stort behov for bedre uddannelse af kunstterapeuter
- ▶ Der er stort behov for mere forskning, herunder egentlige effektstudier

Tak for opmærksomheden

Hanne Stubbe Teglbjærg
Psykoterapeutisk overlæge ved afd. S
Psykiatrisk Hospital i Århus
Mail: hast@dadlnet.dk